

УДК 334.758

**СУТНІСТЬ ТА ОЗНАКИ ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

**СУЩНОСТЬ И ПРИЗНАКИ ИНТЕГРИРОВАННЫХ СТРУКТУР:
ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

**ESSENCE AND FEATURES OF INTEGRATED STRUCTURES:
THEORETICAL ASPECTS**

М.С. Рогоза, доктор економічних наук
К.Ю. Вергал, кандидат економічних наук

Н.Е. Рогоза, доктор экономических наук
К.Ю. Вергал, кандидат экономических наук

M.E. Rogoza, Dc. Econ. Sci
K.Y. Vergal, Cand. Econ.Sci

Вступ: На сьогоднішній день створення інтегрованих структур є закономірним етапом розвитку підприємств в умовах глобалізації економіки, як результат концентрації та консолідації їх капіталу. При цьому особливої уваги потребують дослідження сутності інтегрованого об'єднання з точки зору системного аналізу, що дозволить сформулювати основні закономірності побудови та удосконалення механізмів управління інтегрованими структурами. **Мета:** розкриття теоретичних аспектів змісту поняття «інтегровані структури» та їх ознак. **Методи:** аналізу, синтезу, індукції, дедукції, системного аналізу. **Результати:** Систематизовано погляди науковців на зміст поняття «інтегровані структури» та з точки зору системного підходу розкрито його основні ознаки. **Висновки:** Узагальнено визначення поняття «інтегрована структура» та визначено основну мету управління інтегрованою структурою.

Ключові слова: інтегрована структура, підприємство, система, управління інтегрованою структурою, торговельне підприємство.

Введение: На сегодняшний день создание интегрированных структур является закономерным этапом развития предприятий в условиях глобализации экономики, как результат концентрации и консолидации их капитала. При этом особого внимания требуют исследования сущности интегрированного объединения с точки зрения системного анализа, что позволит сформулировать основные закономерности построения и совершенствования механизмов управления интегрированными структурами. **Цель:** раскрытие теоретических аспектов содержания понятия «интегрированные структуры» и их признаков. **Методы:** анализа, синтеза,

индукции, дедукции, системного анализа. **Результаты:** Систематизированы взгляды ученых на содержание понятия «интегрированные структуры» и с точки зрения системного подхода раскрыты его основные признаки.

Выводы: Обобщено определение понятия «интегрированная структура» и определена основная цель управления интегрированной структурой.

Ключевые слова: Интегрированная структура, предприятие, система, управление интегрированной структурой, торговое предприятие.

Background. Today, the creation of integrated structures is a logical step in the development of enterprises in the conditions of globalization of the economy, as a result of concentration and consolidation of capital. This requires special attention to research of the essence of integrated structures in terms of systems analysis, which will formulate the basic patterns of construction and improvement management mechanisms of integrated structures. **Aims and Objectives:** disclosure of theoretical aspects of the content of the concept of "integrated structures" and their characteristics. **Methods:** analysis, synthesis, induction, deduction, system analysis. **Results:** systemized views of scientists on the concept of "integrated structures" in terms of a systemic approach revealed its chief features. **Conclusions:** generalized definition of "integrated structure" and identified the main goal of an integrated management structure.

Key words: Integrated structure, enterprise, system, management integrated structure, trade enterprise.

Торгівля займає важливе місце у вітчизняній економіці, що підтверджується її часткою у формуванні ВВП України, яка є досить вагомою і має стійку тенденцію до збільшення з 4,5 % у 1990 р. до 14,4 % у 2012 р. [14, с. 32]. Протягом останніх років відбувається постійне зростання і величини роздрібного товарообороту підприємств з 11964 млн. грн у 1995 році до 433081 млн. грн у 2013 р. [14, с. 259]. Значною є і частка підприємств, що здійснюють торговельну діяльність в Україні, - 10,7% об'єктів Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України. На кінець 2012 р. кількість роздрібних торговельних об'єктів становила 10764 од., у т. ч. підприємств, що торгують переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами 5622 од., непродовольчими товарами – 4991 од. При цьому аналізуючи динаміку чисельності підприємств з 1995 р. по 2013 рр., відмітимо різке скорочення підприємств роздрібної торгівлі з 133,7 тис. од. у 1995 р. до 59,8 тис. од. у 2013 р. [14, с. 271]. У той же час станом на кінець 2013 р. забезпеченість торговельною площею магазинів роздрібних ТП України (без урахування ФОП) становила на 10 000 осіб 2073 м² при кількості об'єктів на 10 000 осіб – 13 од. При цьому порівняно з попереднім 2012 р. площа забезпеченість торговельною площею магазинів роздрібних збільшилась на 1,6 % при скороченні кількості об'єктів торгівлі. Скорочення кількості роздрібних

торговельних об'єктів при збільшенні забезпеченості населення торговельними площами та зростанні обсягу роздрібного товарообороту свідчить про посилення процесів концентрації та централізації торговельного капіталу. На зміну застарілим торговельним об'єктам приходять такі сучасні організаційні форми торгівлі як інтегровані структури, які ґрунтуючись на територіальних та міжгалузевих зв'язках, концентруючи ресурси та використовуючи більш сучасні методи у плануванні і організації своєї діяльності, здобувають значні конкурентні переваги.

Дослідженню сутності поняття «інтегровані структури» присвячені праці таких науковців як Є.М. Белого, І. С. Гостєвої, Б. Г. Клейнера, Т.Л. Мостенської, А. А. Пилипенка, К.В. Рожкової, І. В. Ялдіна. Однак, не зважаючи значну кількість наукових напрацювань у даному напрямку, дискусійним залишається визначення сутності поняття «інтегрована структура» у сфері торгівлі та виявлення основних її ознак.

Метою статті є аналіз теоретичних аспектів змісту поняття «інтегровані структури» та визначення їх ознак з точки зору системного підходу.

Одним із сучасних форм торгівлі є інтегровані структури, які є продуктом та проявом інтеграційних та глобалізаційних процесів. На сучасному етапі розвитку торгівля як складова господарського комплексу країни включена в складне переплетення міжнародних, між територіальних, міжгалузевих зв'язків. Вони знаходять свій прояв в розвитку інтеграційних процесів, кожен з яких характеризується певним ефектом, який можна кількісно оцінити. [11, С. 83]

І.С. Гостєва зазначає, що інтегровані підприємства – це структури, утворені двома або більше економічними суб'єктами (що мають майно у власності) шляхом встановлення цивільно-правових відносин з метою отримання прибутку або іншого виду ефекту від діяльності та її координації, з встановленням організаційних та владних відносин та визначенням керівного органу на основі договору або інших підстав [3].

Ю. Вінслав пропонує визначати інтегровану структуру як групу юридично або господарсько самостійних підприємств, що ведуть спільну діяльність на

основі консолідації активів або договірних (контрактних) відношень для досягнення спільних цілей [1].

Як ефективну конкурентоспроможну бізнес-систему, що здатна завоювати та утримувати значну частку ринку, а, отже, забезпечувати зростання прибутків та покращення фінансової стабільності кожного члена структури, розглядає інтегроване об'єднання Т.Л. Мостенська [10]

Згідно Б. Клейнера інтегрована структура являє собою суб'єкт господарювання, який створює відповідний інститут, тобто відносно стійкі по відношенню до змінної поведінки або до інтересів окремих суб'єктів або груп, що продовжують діяти протягом значного періоду часу, формальні і неформальні норми чи системи норм, які регулюють прийняття рішень, діяльність і взаємодію соціально-економічних суб'єктів (фізичних та юридичних осіб, організацій) та їх груп [7, С. 19.].

Л. Драчова [5] зводить поняття інтегрованої структури до системи координації економічних агентів в процесі розподілу ресурсів, що гетерогенно розподілено за окремими напрямками життєдіяльності та всередині них.

Отже, спільним підходом в розглянутих визначеннях є розгляд інтегрованої структури як системи елементів (об'єктів господарювання, зв'язків, ресурсів, відносин), що володіє низкою специфічних ознак, які можна узагальнити у наступних твердженнях (рис. 1):

- інтегрована структура є багатовимірною і мультипросторовою системою, що може бути ідентифікована в ряді структурованих просторів (економічних організацій, юридичних осіб, вироблених продуктів, ринків і ін.), однак при цьому не міститься повністю ні в одному з ідентифікаційних просторів [6]. Для цього за своїм складом інтегрована структура повинна володіти ознаками унікальності, що проявляється у специфічній організаційній побудові та унікальній комбінації ресурсів, на якісні та кількісні характеристики яких накладаються певні обмеження щодо їх граничних можливостей;

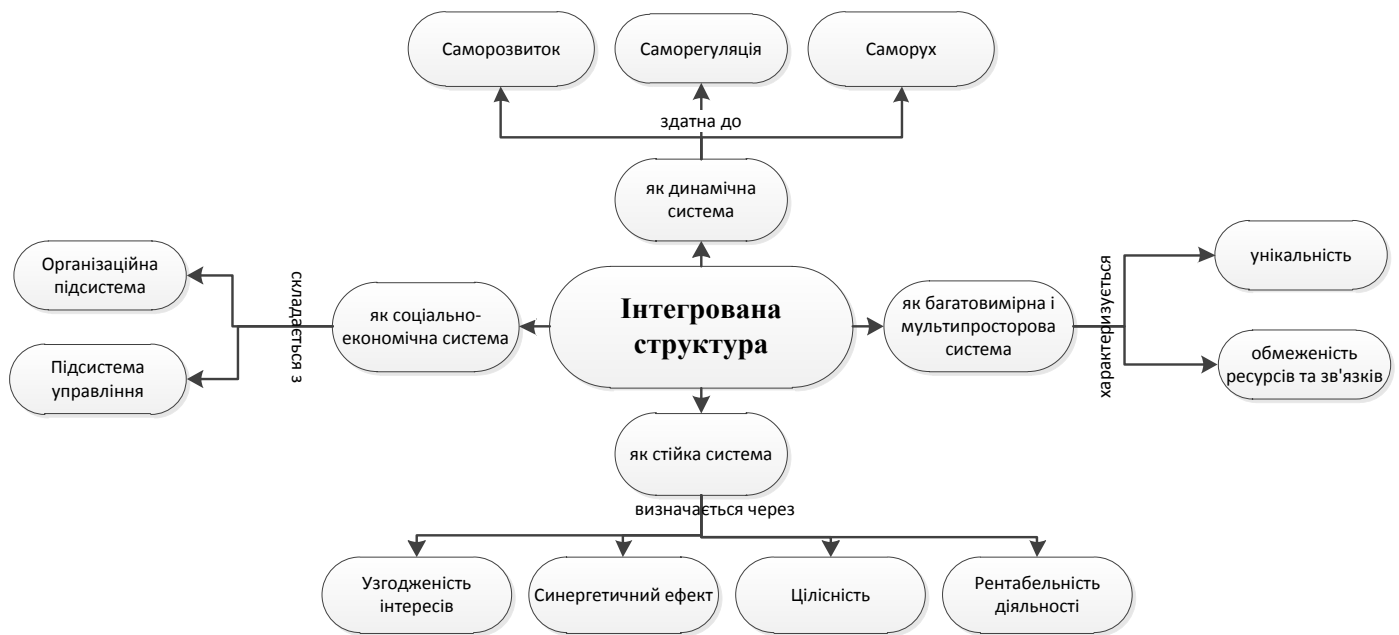

Рис. 1. Ознаки інтегрованих структур

- враховуючи неоднозначність думок науковців щодо визначення інтегрованих структур або як сукупності агентів або як сукупності функціональних зв'язків, які підлягають управлінню, доречним є комплексне представлення інтегрованої структури як складної соціально-економічної системи, яка визначається організаційною підсистемою та підсистемою управління (управління інтеграційним розвитком та управління інтеграційними процесами), що знаходяться у взаємозв'язку та визначають тип інтеграції;

- організаційна підсистема інтегрованої структури являє собою складну ієрархію об'єктів (агентів), структуровану відповідно до певної організаційно-економічної форми, та функціональних зв'язків між ними, що відображають економічні, організаційні, технологічні та інші процеси;

- підсистема управління визначається метою, характером інтеграції та забезпечує взаємодію між елементами організаційної підсистеми (підсистема управління інтеграційними процесами), еволюцію та адаптацію елементів інтегрованої структури до змін внутрішнього і зовнішнього середовища (підсистема управління інтеграційним розвитком). Мета підсистеми управління

має цільову спрямованість, що для торговельних підприємств визначається особливостями галузі, тобто для торговельних підприємств одна з генеральних цілей обов'язково пов'язана з задоволенням потреб споживачів, фінансово-економічними результатами, введенням спільної торговельної діяльності, та має вартісний характер [13, с. 114]. Результатами роботи підсистеми управління є сукупність норм (правил), що відповідно до досліджень Є.М. Белого, К.В. Рожкової можуть бути формальними (корпоративне право) та неформальними (організаційна культура) регулюючими нормами, визначають порядок прийняття рішень, діяльність і взаємодію агентів інтегрованої структури, та повинні діяти протягом довгого періоду часу на всіх агентів, охоплених структурою, та бути стійкими по відношенню до зразків поведінки окремих агентів [2];

- генеральна функція інтегрованої структури являє собою сукупність ключових параметрів функціонування (які можуть приймати значення показників ефективності його функціональних складових), на максимізацію яких направлена їх діяльність [4, с. 36]:

$$GF = f(x_1, x_2, \dots, x_n) \rightarrow \max,$$

де GF – генеральна функція інтегрованої структури;

x_1, x_2, \dots, x_n - ключові параметри функціонування.

- інтегрована структура є динамічною системою, здатною до саморуху, саморегуляції та саморозвитку. Протягом певного періоду часу інтегровані структури можуть змінювати кількісний та якісний склад своїх ресурсів, кількість учасників інтегрованої структури, види взаємодії між ними;

- інтегрована структура визначається обов'язково наявністю центру, який здатний приймати основні управлінські рішення, накопичувати капітал, технології, інформаційні та фінансові ресурси [4, с. 35];

- як і кожна система інтегрована структура представлена формою, що є зовнішнім проявом її структури (наприклад горизонтальна, вертикальна) та

організацією, тобто внутрішньою впорядкованістю, яка проявляється у особливостях встановлення в'язків між складовими частинами.

- ефективність інтегрованої системи пов'язане з поняттям «стійкість», яка залежить від стійкості елементів та підсистем та міцності зв'язків між елементами і підсистемами та від стійкості зв'язків системи з зовнішнім середовищем [9, с. 71]. Сійкість інтегрованої структури проявляється у вигляді властивості зберігати попередній стан, описаний системою параметрів, і протистояти дестабілізуючим впливам факторів і змін зовнішнього середовища та внутрішнім трансформаціям самої системи, а також вміння адаптуватися до цих змін, зберігаючи при цьому стійкий потенціал, цілісність структури системи і рух в просторі в довгостроковій перспективі [12]. При цьому стійкість інтегрованих структур повинна стосуватися усіх виділених елементів системи та визначатись наступними положеннями [8]:

1) стратегічні інтереси учасників інтегрованої структури повинні бути узгоджені між собою;

2) суперечності, що виникають між учасниками інтегрованої структури повинні бути вирішені на основі досягнутих компромісів;

3) сукупний ефект від діяльності інтегрованої структури перевищує суму ефектів від незалежного функціонування її учасників до інтеграції;

4) ефекти від інтеграції повинні відповідати відповідним очікуванням кожного з учасників інтегрованої структури.

Висновки та пропозиції. Отже, створення та функціонування інтегрованих структур проявляється як цілеспрямована організація взаємодії учасників інтеграції через делегування функцій та об'єднання властивостей (економічних, технічних, соціальних, виробничо-господарських, інституціональних), визначається наявними зовнішніми чинниками та внутрішніми передумовами (мотивами), стратегічними цілями та потенційними можливостями підприємств-учасників. При цьому завдання управління інтегрованою структурою полягає у збереженні стійкості та цілісності системи, яка утворює інтегровану структуру.

Список літератури:

1. Аристов С. А. Системный подход к управлению процессами региональной интеграции / С. С. Аристов, М. В. Никитенкова // Вестник Челябинского государственного университета. Серия : Экономика. - 2010. - № 26 (207). – С. 100-104.

Aristov S.A., Nikitenkova M.V. Vestnik Chelabinskogo gosudarstvenogo universiteta. Seriya: Ekonomika, 2010, no. 26, pp. 100-104.

2. Белый Е. М. Интегрированные структуры в современной экономике: сущность, тенденции развития / Е. М. Белый, Е. В. Рожкова, А. Е. Тюлин // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 6–6. – С. 1482-1484.

Belii E.M., Rogkova E.V., Tiulin A.E. Fundamentalniie isledovaniia, 2013, no. 6-6, pp. 1482-1484.

3. Гостева І. С. Поняття та види інтегрованих підприємств / І.С.Гостева. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2008_20/gosteva.pdf.

Gosteva I.S. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2008_20/gosteva.pdf. (accessed 15 December 2015)

4. Гусев Е. В. Совершенствование методов комплексной оценки экономической эффективности интегрированных бизнес-структур холдингового типа / Е. В. Гусев, М. С. Овчинникова, К. В. Кардапольцев // Вестник ЮУрГУ. Серия : Экономика и менеджмент. – 2009. – № 21. – Вып. 10. – С. 34-41.

Gusev E.V., Ovchinokova M.S., Kardapoltseva K.V. Vestnik YuUrGU. Seriya: Ekonomika i menegment, 2009, no. 10 (21), pp. 34-41.

5. Драчева Е. Л. проблемы определения и классификации интегрированных корпоративных структур / Е. Л. Драчева, А. М. Либман // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 4. – с. 12 – 21.

Dracheva E.L., Libman A.M. Menedgment v Rosii i za rubegom, 2011, no. 4, pp. 12 – 21.

6. Захарова Е. Н. Системный подход в основе формирования интегрированных структур / Е. Н. Захарова, И. П. Ковалева // http://www.rusnauka.com/35_FPN_2014/Economics/10_180813.doc.htm

Zaharova E.N., Kovaleva I.P. Available at:
[http:// www.rusnauka.com/35_FPN_2014/Economics/10_180813.doc.htm](http://www.rusnauka.com/35_FPN_2014/Economics/10_180813.doc.htm) (accessed 15 December 2015)

7. Клейнер Б. Г. Эволюция институциональных систем / Б. Г. Клейнер. – М.: Наука, 2009. – 240с.

Kleiner B.G. Evolyutsiya institutsionalnykh sistem [The evolution of institutional systems]. Moskow : Nauka, 2009. 240 p.

8. Клепиков Ю. Н. Проблемы теории и практики организации и функционирования интегрированных корпоративных структур / Ю. Н. Клепиков // Российское предпринимательство. – 2002. – № 12 (36). – С. 69–75.

Klepnikov Yu.N. Rosiyskoie predprinimatelstvo, 2002, no. 12 (36), pp. 69–75.

9. Маца К.А. Системы неорганические, органические, социальные : свойства, принципы организации : монография / К.А. Маца. – К. : Издательство географической литературы «Обрії», 2008. – 196 с.

Matsa K.A. Sistemi neorganicheskiie, organicheskiie, socialniie : svoistva, printsipi organizatsii. Kiev: Izdatelstvo geograficheskoi literaturi “Obrii”, 2008. 196 p.

10. Мостенська Т.Л. Формалізація процесу розвитку інтеграційної взаємодії / Т.Л. Мостенська // <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14586/1/1.pdf>

Mostenska T.L. Available at:
<http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14586/1/1>. (accessed 16 December 2015)

11. Николаева Т. И. Интеграция как важнейшее стратегическое направление торговой отрасли / Т. И. Николаева, В. М. Гаянова // Вестник ЮурГУ. Серия : Экономика и менеджмент. – 2009. - № 21. – Вып. 10. – С.80-86.

Nikolaieva T.I., Gayanova V.M. Vestnik YuUrGU. Seriya: Ekonomika i menegment, 2009, no. 10 (21), pp. 80-86.

12. Ревенко Д. С. Метод диагностики устойчивости функционирования предприятия в условиях макроэкономической нестабильности / Д. С. Ревенко, В. А. Лыба, И. К. Мошкина // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Вип. 3. – Х, 2013. – С. 34-43.

Revenko D.S., Liba V.A., Moshkina I.K. *Economika ta upravlinia pidpriemstvami mashinobudivnoi galuzi: problemi teorii ta praktiki*: Sb. nauch. tr. Harkiv, 2013, no. 3, pp. 34-43.

13. Ситникова Л. В. Системообразующие параметры и структурное управление развитием интегрированной производственной системы / Л. В. Ситникова // Вестник УТАТУ. Серия Экономика. – ????. - № 3 (32). – Т. 12. – С. 114-124.

Sitnikova L.V. Vestnik UTATU. Seriya: Ekonomika, no. 3 (32), vol. 12, pp 114-124.

14. Статистичний щорічник України за 2013 рік. – К.: Консультант, 2014. – 533 с.

Statistichni shchorichnik Ukraini za 2013 rik [yearbook of Ukraine for 2013 years]. Kiev : Konsultant, 2014. 533 p.